

הערות למאמר: בחינת סוגיית ההגנה על משאבי האנרגיה של ישראל (עמ' 4)

- 1 Paul Saffo, Disrupting undersea cables: cyberspaces hidden vulnerability, *Atlantic Council*, 2013.
- 2 מאיר גרשוני, "אור אדום" במערב אפריקה - התגברות הטרור באפריקה מסכנת תשתיות אנרגיה ומאיימת על הכלכלה", *הביטחון* 50 (2013), עמ' 41-39.
- 3 אפרים ענבר, המשוואה האסטרטגית החדשה במזרח התיכון, **עיונים בביטחון המזרח התיכון** 109, מרכז בגין סאדאת למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת בר-אילן, 2014, עמ' 7-35.
- 4 שם.
- 5 Caroline Kennedy-pipe, Chris Martin, **The historical use of maritime improvised explosive devices**, Hull university centre for security studies IED project occasional paper, no. 1, 2010.
- 6 *Ibid*.
- 7 *Ibid*.
- 8 ענבר, 2014.
- 9 Friedrich Steinhausler, P. Furthner, W. Heidegger, S. Rydell, L. Zaitseva, **Security risks to oil and gas industry capabilities strategic insights**, Center for Contemporary Conflict, 2008.
- 10 Robert Bannon, Douglas Burnett, "Submarine cable infrastructure defense against terrorists", *Sea Technology*, 46, 7, 2005, pp. 19-24.
- 11 אלון פרידמן, "כלים בלתי מאויישים בזירה הימית", **מערכות** 418, אפריל 2008.
- 12 בנימין איזק, ארנון סופר, **פיתוח בסביבה ימית**, חיפה: קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה, אוניברסיטת חיפה, 2014.
- 13 ברוך רשף, "מתקנים ימיים להפקת נפט וגז ומערכות להגנתם", *הביטחון* 44, 2012.
- 14 ראיון עם דן בן דב, סמנכ"ל DIST, **3 באוקטובר 2014**.
- 15 Laurence Reze Wrathall, "The Vulnerability of Subsea Infrastructure to Underwater Attack: Legal Shortcoming and the way Forward", *San Diego International Law*, 2011.

הערות למאמר: מוטיבים שיעיים בהתקפותיו של המשטר האיראני בממד הסייבר (עמ' 12)

- 1 Minister: Enemy Seeking to Change Iranian Culture, Values", *FARS*, 28 June 2010.
- 2 גבי סיבוני וסמי קרונפלד, "לוחמת הסייבר של איראן", **צנא ואסטרטגיה**, כרך 4 גיליון 3, המכון למחקרי ביטחון לאומי, דצמבר 2012, עמ' 69-88.
- 3 M. Momen. "Doctrines, Ritual Practices and Social Transactions", *An Introduction to Shi'i Islam*, Yale University Press, New Haven, 1983, pp. 172-183.
- 4 סיבוני וקרונפלד, 2102, עמ' 18-08.
- 5 שם.
- 6 "Pentagon Blamed for Cyber Attack against Saudi Aramco Oil Company", *FARS*, 10 Dec 2012.
- 7 סיבוני וקרונפלד, 2012, עמ' 78-84.
- 8 שם.
- 9 "Muslim Hackers Target Bank of America, JPMorgan, Citi", *FARS*, 22 Sep 2012.
- 10 Iran Rejects Media Reports on Hacking US Banks", *FARS* 3

september 2012

- 11 י' מנשרוף. "מערך הסייבר של איראן: פיתוח יכולות התקפה לצד יכולות הגנתית", *ממר*, 25 אוגוסט 2013.
- 12 Minister: Enemy Seeking to Change Iranian Culture, Values", *FARS*, 28 June 2010.
- 13 מנשרוף, 2013.
- 14 שם.
- 15 שם.
- 16 עימות תקשורתי בין איראן לסעודיה, אתר ממר", 19 באוקטובר 2009.
- 17 מנשרוף, 2013.
- 18 שם.
- 19 שי, 2001, עמ' 17-34.
- 20 סיבוני וקרונפלד (2012), עמ' 76-78.
- 21 י' מנשרוף. "מערך הסייבר של איראן: פיתוח יכולות התקפה לצד יכולות הגנתית", *ממר*, 25 באוגוסט 2013.
- 22 שם.
- 23 שם.
- 24 איתן קולברג, "השיעה: סיעתו של עלי", בתוך: מרטין קרמר (עורך), **מחאה ומהפכה באסלאם השיעי**, הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, 1985, עמ' 11-30. שאלו שי, טרור בשליחות האמאם: עשרים שנות טרור שיעי - 1979-1999", מפעלות המרכז הבינתחומי, הרצליה, 2001, עמ' 17-34.
- 26 Joseph Menn, "Analysis: Syria, aided by Iran, could strike back at U.S. in cyberspace" - *Reuters*, 29 August 2013.
- 27 *Ibid*.
- 28 Federal Bureau of Investigation, *FBI Advisory: Syrian Army Targeting of Social Media*, 30 August 2013.

הערות למאמר: אתגרים בעולם משתנה - מהפכת המידע בצה"ל (עמ' 26)

- 1 שם הפרק אומץ משמו העברי של ספרו של אלדוס האקסלי, **עולם חדש מופלא**, זמורה-ביתן, תל-אביב, 1985.
- 2 יובל נח הררי, **קיצור תולדות האנושות**, דביר, אור יהודה, 2011.

הערות למאמר: "לרכוב על הגל" - אתגרי נמו"פ הביטחוני בשנות תר"ש "גדעון" (עמ' 32)

- 1 יעקב זיו, "מדיניות מדע בישראל", אתר האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 5 ביולי 2004.
- 2 מאיר פינקל וניב פרידמן, "שבעה עשורים ליתרון האיכותי של צה"ל - השתנות התפישה לגבי מהות היתרון האיכותי של צה"ל על אויביו, השתנות היתרון האיכותי בפועל וכיוונים לעתיד", **בין הקטבים** 9 (דצמבר 2016).
- 3 Adam Jay Harrison, "Offset 3.0 or: How I Learned to Stop Worrying and Love Commercial Technology", *War on the Rocks*, November 17, 2014.
- 4 "אסטרטגיית צה"ל", 2015 עמ' 26.
- 5 אסטרטגיית צה"ל", 2015, עמ' 26.
- 6 מאיר פינקל, ניב פרידמן, "שבעה עשורים ליתרון האיכותי של צה"ל - השתנות התפישה לגבי מהות היתרון האיכותי של צה"ל על אויביו, השתנות היתרון האיכותי בפועל וכיוונים לעתיד", **בין הקטבים** 9 דצמבר 2016, עמ' 54-55.
- 7 אמ"ץ-תוה"ד, פרסומי מרכז דוד, אסטרטגיית צה"ל 2015 תיעוד ההתליך הידיע שהתפתח במהלכו, אוגוסט 2015, עמ' 37.
- 8 Ash Carter, "Media Availability with Secretary Carter at DIUx", Palo Alto, California, 2016.
- 9 Ben Fitzgerald & Shawn Brimley, "Press Note: The New DOD Offset Strategy", Center for New American Security, Washington DC, 2014.
- 10 Bob Work, "Remarks by Deputy Secretary Work on Third Offset Strategy", Palo Alto, California, 2016.
- 11 F. Scott Fitzgerald, "The Crack up", 1936

הערות למאמר: מחשב מסלול מחדש? (עמ' 39)

- 20 November 2013
 Military Operations on Urbanized Terrain (MOUT) November 1980
 פק"ל ה-3(35.3) MCWP ביטל את MCRP 12-10B.1 ועתה החליף אותה.
 North Atlantic Treaty Organisation Research and Technology Organisation, Report by the RTO Study Group into Urban Operations in the Year 2020 for the NATO Research and Technology Organisation North Atlantic Treaty Organisation, Brussels, 24 May 2002.
Ibid., p. 3
 Dov Tamari, "Military Operations in Urban Environments: The Case of Lebanon, 1982", in Michael C. Desch (ed.), **Soldiers in Cities: Military Operations on Urban Terrain**, pp. 48-49.
Ibid., pp. 48-54
 אלון אבי מרחק, מפקד זרוע היבשה, "לוחמת היבשה בראי העתיד" - סיכום כנס לטרון בנושא התמרון במרחבי לחימה מורכבים, 2-3 בספטמבר 2009, עמ' 16-18.
לחימת שטח בנוי, אג"ם/מה"ד - תו"ל, נובמבר 1975.
 Charles C. Krulak, "The Three Block War: Fighting in Urban Areas", presented at National Press Club, Washington, D.C., 10 October 1997, Vital Speeches of the Day, 15 December 1997, p. 139.
 בהקשר הזה יש לזכור שצבא ארצות הברית פלש לעיראק כדי למגר את שלטונו של צדאם חוסין ולהעביר את השליטה בעיראק לתושביה, והוא נשאר בעיראק על-פי הזמנת הממשלה הזמנית שנבחרה כדי לסייע בביטוח הביטחון והשלום בעיראק בעידן שלאחר צדאם חוסין.
 Robert H. Scales, "The Indirect Approach: How US Military Forces Can Avoid the Pitfalls of Future Urban Warfare", Armed Forces Journal International, No. 136, October 1998, pp. 71-74
 Andrew Jayne, "Manoeuvre Warfare Doctrine for Urban Operations", The Army Doctrine and Training Bulletin, Manoeuvre Warfare for Urban Operations, Volume 5, No. 1, 2002
 הדינמיקה של מעגל Find-Fix-Strike-Finish מבטאת את הצורך באיתור האויב, בריתוקו לעמדותיו הידועות ובחיסולו בהן. שורשי המעגל הם במלחמת האזרחים בארצות הברית שבמהלכה אמר הגנרל יוליס גרנט: "אמנות המלחמה פשוטה למדי. אתר את המקום שבו נמצא האויב שלך. תקוף אותו ככל שתוכל. הכה בו חזק ככל שתוכל ולעתים קרובות ככל שתוכל, והמשך לנוע קדימה".
 האמירה הזאת נחתה את הכוחות האמריקניים במלחמת קוריאה בשנות ה-50 של המאה ה-20, בפקודו של הגנרל מתיו רידג'וויי, שהפציר בכוחות המותשלים ובעלי המורל הנמוך להילחם באויב. גם מזכיר המדינה דונלד רמספלד השתמש ב-2006 באמירה הזאת כדי לתאר את צורת הקרב הנדרשת מן הכוחות האמריקניים בעיראק ובאפגניסטן.
 בלחימה בארגוני טרור, למשל, חמאס וחזבאללה, קשה יותר להגדיר מרכזי כובד, אף שיש כאלה, ולפעמים הם לא צבאיים. לדוגמה, יש מרכזי כובד כלכליים וקשרים של ארגוני טרור עם מדינות שונות. גם מחנות הפליטים והקסבות בגדה יכולים להיות מוגדרים כמרכזי כובד שניתן לטפל בהם באמצעות כיתורם ובידודם.
 שם המבצע המקורי היה Phantom Fury (שד הזעם). השם שונה למבצע אל-פאג'ר כדי לתת ביטוי להשתתפות הכוח העיראקי בקואליציה הלוחמת במבצע.
 הנחתים והיחידות למבצעים מיוחדים של הצבא וחיל האוויר קיבלו פקודה להיכנס לקן הצרעות של פלוג'ה. משימתם הייתה למצוא ולחסל - או לתפוס - את המג'אדה'ין ואת כל משתפי הפעולה שהשתתפו במארב שבו עונו לעיני כול ונרצחו ארבעה עובדים של חברת של האבטחה Blackwater ב-4 באפריל 2004.
 על הרכב הכוח ומשימותיו ראו בריאיון שהעניק הגנרל ג'ון סאלטר, מפקד כוח המשלוח של הנחתים, לכתבת Patrecia Slayden: Field Artillery: Hollis, "Second Battle of Fallujah: Urban Operations in a New Kind of War" Field Artillery, March-April 2006, pp.4-9
שם.
 Lawrence Freedman, The Transformation of Strategic Affairs, London: IISS Adelphi Paper No. 379, 2006, p. 20
- 1 גדי אייזנקוט, "גדעון - למה ואיך?", **מערכות** 471, מאי 2017.
 2 שיוף רפאלי, "תעביר את זה הלאה", **גלובס**, 5 במרץ 2006.
 3 מוטי ברנר וערן אורטל, "אוקיינוס של חדשנות", **מערכות** 471, מאי 2017.
 4 ש', "המסע לאסטרטגיית ההיסט (Offset) השלישית במערכת הביטחון האמריקאית", **בין הקטבים** 10 (מרץ 2017).
 5 אהרון חליוה, "עוד מאותו הדבר - על הצורך בדילוג תפיסתי בניין הכוח", **בין הקטבים** 9 (דצמבר 2016).
 6 מאיר פינקל, "היתרון האיכותי של צה"ל - לא על הטכנולוגיה לבדה", **מערכות** 439 (אוקטובר 2011).
 7 בני מיכלסון, "70 שנה לפרוץ מלחמת העולם השנייה", **שריון** 33, אוקטובר 2009.
 8 אברהם זהר, "אסקורט", 'רביב' - פשיטות בחוף מפרץ סואץ, ספטמבר 1969, **מערכות** 297, ינואר 1985.
 9 אלון פז, הרצאה פנימית בצה"ל, ספטמבר 2016.
 10 מכוניות אוטונומיות הן מכוניות שיכולות לנהוג ברמות שונות של עצמאות - ללא נהג, רובן מבוססות כיום על חיששים ואלגוריתמים המותקנים על גבי המכונית עצמה. מכוניות מוקדשות הן מכוניות המקיימות אינטראקציה הכביש ועם הסביבה כדי להבין טוב יותר את המתרחש סביבן, ובכך להביא לנהיגה אפקטיבית יותר, לעתים אוטונומית.
 11 אמיר ברעם, "עיר מבצר - שכם כמקרה בוחן", המעבדה התפיסית, המרכז לחקר ההפעלה ובניין הכוח", מסמך פנימי בצה"ל, 2008.
 12 קובי ברק, "השמיים אינם עוד הגבול", **בין הקטבים** 11-12, יוני 2017
 13 זו הגישה התעשייתית הקלסית המוסברת באופן מפורט בתורת הנדסת התעשייה והניהול, וממומשת בין היתר בחיל האוויר.
 14 קובי ברק, "השמיים אינם עוד הגבול", **בין הקטבים** 11-12, יוני 2017.
 15 Muni Katz, Nadav Pollak, "Hezbollah's Russian Military Education in Syria", The Washington Institute, 24 December 2015.
 16 מאיר פינקל, "היתרון האיכותי של צה"ל - לא על הטכנולוגיה לבדה", **מערכות** 439, אוקטובר 2011.
 17 מאיר פינקל, **אתגרים ומתחים בתהליך בניין הכוח**, מערכות, 2013.

הערות למאמר: הדוקטרינה ללחימה בשטח האורבני: מציאות והשתנות (עמ' 46)

- Department of the Army, Military Operations on Urbanized Terrain: Field Manual 90-10¹ US Government Printing Office, Washington D.C., 15 August 1979
Ibid.
 המבילה בצה"ל ל-ROE היא טנ"ה: טכניקות, נהלים והוראות.
 Russell W. Glenn, "Combat in Hell: A Consideration of Constrained Urban Warfare", Rand, Santa Monica, CA, 1996
 Lloyd J. Matthews (ed.), "Challenging the United States symmetrically and asymmetrically: Can America be Defeated?" U.S. Army War College, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks: PA, July 1998; Rod Thornton, **Asymmetric Warfare: Threat and Response in Twenty First Century Warfare**, Polity Press, Cambridge, 2007
 R. D. McLaurin, Paul A. Jureidini, David S. McDonald and Kurt J. Sellers, Modern Experience in City Combat, US Army Human Engineering Laboratory, Aberdeen Proving Ground, MD, March 1987
Ibid., p. 32
Ibid., pp. 80-97
 המסמך האמריקני תורגם במלואו לעברית: **מבצעים בין-זרועיים בסביבה עירונית**, אמ"ץ-חטיבת תו"ד, 2003.
 Joint Chief of Staff, Joint Publication 3-06 Joint Urban Operations, 8 November 2009
 Joint Chief of Staff, Joint Publication 3-06 Joint Urban Operations,

הערות למאמר: ניהול אירוע המבוסס על הערכת נזקים מקדימה (עמ' 53)

7 על הלחימה בזמן אמת, וצמצמו את חלון הזמן המדיני שאפשר את המשך הפעילות של צה"ל.
 7 רק מעטים מבוגרי פו"ם יעברו בהמשך שירותם הכשרה במכללה לביטחון לאומי.
 8 מעת לעת מתקיימים מופעים משותפים לשני הקורסים, אולם, אלה מעטים, ומושפעים בפועל מאוד מאילוצי גרף ומגבלות תיאום.
 9 המילון למונחי תי"ל, אמ"ץ תוה"ד, 2014, עמ' 307.
 10 צבי לניר, "למה צריך את המושג שילוביות?", **מערכות** 401, יוני 2005.
 11 כרמית פדון ושרית טובי, "השילוביות בצה"ל - אחד בפה ואחד בלב", **מערכות** 443 (יוני 2012)
 12 אף ששילוביות כתרבות נדרשת גם בעתות שגרה, המאמר מתייחס בעיקר לעתות חירום ומלחמה מכיוון שלכך מכוונת הגרסה האחרונה של "אסטרטגיית צה"ל".

1 United Nations Office for Disaster Risk Reduction, **Living with risk: A global review of disaster reduction initiatives**. United Nations Publications, 2004.
 2 (Robert Heath, "Looking for answers: suggestions for improving how we evaluate crisis management", *Safety Science*, 30(1-2), 1998, 151-163.
 3 Naim Kapucu & Vener Garayev, "Collaborative decision-making in emergency and disaster management", **International Journal of Public Administration**, 34(6) (2011), pp. 366-375.
 4 Terrence J. Winters, **Mitigating decision-making paralysis during catastrophic disasters** (Thesis), Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2011.
 5 Winters, T. J. (2011). *Mitigating decision-making paralysis during catastrophic disasters* (Thesis). Monterey, California. Naval Postgraduate School. Retrieved from <https://calhoun.nps.edu/handle/10945/5806>
 6 Timothy L. Sellnow, Matthe M. Seeger & Robert R. Ulmer, "Chaos theory, informational needs and natural disasters", **Journal of Applied Communication Research**, 30(4) (2002), pp. 269-292.
 7 רעידת האדמה החזקה שהתרחשה בצ'ילה ב-27 בפברואר 2010.
 8 ורוניק אבירם, **תוכנת "ורוניק" תוכנת תרחישים להערכת נזקי רעידת אדמה**, המכון הגיאופיזי לישראל, 500/635/11, 2011.
 9 ורוניק, 2011; אבי שפירא, **מסגרת היערכות לרעידות אדמה הרסניות בישראל**, משרד ראש הממשלה - ועדת ההיגוי הבין-משרדית להיערכות לרעידות אדמה, 2011.
 10 יחידת סמך מקצועית הכפופה לשר הבינוי והשיכון, סמכות מקצועית בנושאי מיפוי ומאגרי מידע גיאוגרפי.
 11 המכון הגיאולוגי הוא מוסד מחקר ממלכתי הפועל במסגרת מנהל מחקר האדמה והים במשרד התשתיות הלאומיות, האנרגיה והמים. המכון מופקד על יצירת מרכז ידע מדעי יישומי ממוקד המותאם לצרכים הלאומיים של ישראל בתחום מדעי האדמה (מתוך אתר המכון הגיאולוגי).
 12 באתר המכון הגיאופיזי לישראל נכתב: "המכון] אמון ע"י משרד התשתיות הלאומיות, האנרגיה והמים על [...] הערכת הסיכון הסיסמי במרחבי ישראל, קרי, חיזוי תנודות הקרקע כאשר תתרחשנה רעידות אדמה. במסגרת זו מנוהלים מכלול הרשתות הסיסמיות. [...] הפקת הביולטין הסיסמולוגי השמש את הקהילה המדעית בארץ ובעולם ותורם למיפוי סיסמוגני כדלהלן. [...] זיהוי האזורים הסיסמוגניים [...] והערכת שכיחות הסיסמית בעוצמות [...] שונות בכל אזור. [...] המידע הנ"ל משמש לעדכון תקופתי של צורכי התקן הישראלי לתכנון ובנייה. [...] הכנת מסגרת היערכות [...] לרעידות אדמה".
 13 התוכנה שפותחה על-ידי המכון נקראת תוכנת "ורוניק".
 14 הניתוח הזה מבוצע בהתאם להנחיה של ועדת ההיגוי הבין-משרדית לרעידות אדמה. הוועדה היא חלק מרח"ל (רשות החירום הלאומית).
 15 אתר המכון הגיאולוגי לישראל

הערות למאמר: איך בונים חומה (עמ' 64)

1 משה גרונדמן (עורך), **ביטחון ישראל 1967-1991, ביבליוגרפיה מוערת וממוינת**, מערכות ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1992, עמ' 290-313.
 2 אברהם ביצור, "מעמד העורף בתפיסת הביטחון הלאומי בישראל - בין השנים 1948-1956", חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטה ברא"ל, 2004.
 3 אוריאל לויטה, **הדוקטרינה הביטחונית של ישראל - הגנה והתקפה**, הקיבוץ המאוחד והמרכז למחקרים אסטרטגיים על שם יפה, תל-אביב, 1988.
 4 ביצור, 2004.
 5 מרדכי בראון, **שערי עזה: מדיניות החוץ והביטחון של ישראל 1957-1955**, עם עובד, תל-אביב, 1992.
 6 ביצור, 2004.
 7 חני זיו ויואב גלבר, **בני קשת - מאה שנות מאבק חמישים שנות צה"ל**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2003, עמ' 231-240.
 8 עמוס כרמל, **כל הארץ חזית - משירות התגוננות לפיקוד העורף**, משרד הביטחון, 2007, עמ' 66.
 9 Harold Lasswell, "The garrison state", **American journal of sociology vol 46 4**, 1941, pp 455-468.
 10 אבנר יניב, **פוליטיקה ואסטרטגיה בישראל**, ספריית פועלים, אוניברסיטת חיפה, 1994, עמ' 88.
 11 George Quester, **Deterrence before Hiroshima: The airpower background of modern strategy**, Willy, New York, 1966, p. 240.
 12 Baruch Kimmerling, **The interrupted system: Israeli civilians in war and routing times**, New Brunswick, N. J., 1985, p. 240.
 13 לויטה, 1988.
 14 יגאל אלון, **מסך של חול, ישראל וערב בין מלחמה ושלוש**, מסדה, תל-אביב, 1960; Moshe Lissak, "Boundaries ; 1960 and institutional linkages between elites: Some illustrations from civil military relations in Israel", **Politics and Society 1**, 1985, pp. 129-148.
 15 זיו וגלבר, 2003, עמ' 235.
 16 שם, עמ' 204.
 17 יהודה ואלך, "מלחמת ששת הימים", בתוך: בני מיכלסון, אברהם זוהר, אפי מלצר (עורכים), **המאבק לביטחון ישראל**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל-אביב, 2003, עמ' 153-127.
 18 ואלך, 2003, עמ' 126.
 19 עזר ויצמן, **לך שמים, לך ארץ**, ספריית מעריב, תל אביב, 1975.
 20 שבתאי טבת, **חשופים בצריח**, שוקן, ירושלים ותל-אביב, 1968, עמ' 31-32; עמוס כרמל, **כל הארץ חזית - משירות התגוננות לפיקוד העורף**, משרד הביטחון, 2007, עמ' 67-72.
 21 זיו, גלבר, 2003, עמ' 235.
 22 יצחק רבין, **פנקס שירות**, ספריית מעריב, תל-אביב, 1979, עמ' 136.
 23 מתוך נאום שנשא דוד בן-גוריון בכנסת ב-20 בינואר 1951,

הערות למאמר: היילחמו שניים יחדיו אלא אם נועדו (עמ' 58)

1 זו פרפרזה על הפסוק "הילכו שניים יחדיו אם נועדו" (עמוס, ג: 3). כמו בפסוק המקורי, גם כאן מועבר המסר ששותפות מוצלחת בכל משימה היא תולדה של תכנון מוקדם.
 2 "אסטרטגיית צה"ל", יולי 2015, עמ' 17.
 3 שם, עמ' 15.
 4 שם, עמ' 17.
 5 שם, עמ' 11.
 6 בכפר קאנא בדרום לבנון (הנמצא מזרחית לעיר צור בגזרה המערבית) התרחשו שני אירועים שבהם נפגעו עשרות לא מעורבים תוך כדי לחימה - במבצע "ענבי זעם" ובמלחמת לבנון השנייה. האירועים האלה השפיעו

- בהצגת הצעת חוק הג"א (תשי"א-1951)
 24 יעקב ראובני, "תחושת איום ומלחמת ששת הימים", בעיות
 בין-לאומיות י"א, יולי 1972, עמ' 8-10.
 25 זיו וגלבר, 2003.
 26 ואלך, 2003, עמ' 130-140.
 27 כרמל, 2007, עמ' 67-72.
 28 ביצור, 2004, עמ' 199.
 29 כרמל, 2007, עמ' 67-72; ביצור, 2004, עמ' 192.
 30 ביצור, 2004, עמ' 215.
 31 עמוס כרמל, כל הארץ חזית - משירות התגוננות לפיקוד העורף, משרד
 הביטחון, 2007, עמ' 67.
 32 ביצור, 2004, עמ' 9.

הערות למבט אישי: שרוליק עבר את מבחן הבגרות בהצלחה מלאה (70)

- 1 בני מיכלסון ואפי מלצר (עורכים), מלחמת ששת הימים (קתדרת מפקדים
 וחוקרים), הוצאת אפי מלצר, רעות, עמ' 285.
 2 נתנאל לורך, מלחמות ישראל - קווי דמיון ושוני במלחמות ישראל-ערב-1973
 1947, מרכז ההסברה, 1988, עמ' 150.